

Запобігання кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 161 КК України

Крижановський Олексій Миколайович¹, Крижановський Павел Олексійович²

Опубліковано	Секція	УДК
28.02.2025	Право	378.147

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15185445>

Анотація. Запобігання вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 161 КК України, включає в себе нормативне, організаційне та процедурне забезпечення. Законодавча техніка, застосована при визначенні підстав відповідальності за ст. 161 КК України, має суттєві недоліки, створює конкуренцію кримінально-правових норм, а це знижує її попереджувальний потенціал. Встановлено, що в більшості випадків правильна кваліфікація протиправних діянь, відповідальність за які передбачена ст. 161 КК, не здійснюється через нечіткі нормативні приписи підстав кримінальної відповідальності. Констатовано, що КК України містить норми, які передбачають відповідальність за вчинення насильницьких правопорушень, де такий мотив виступає однією з кваліфікуючих ознак. Порівняння змісту таких норм та ст.161 КК показало, що в межах одного галузевого закону застосовано різні термінологічні звороти, що суперечить правилам законодавчої техніки. Крім того, в такий спосіб створена конкуренція ч.1 та ч.2 ст.161 КК України з низкою норм, що передбачають відповідальність за посягання проти здоров'я людини, які містять частину з вказаних в ч.1 ст.161 КК України мотивів в якості кваліфікуючих ознак. На практиці перевага віддаватиметься нормам, що передбачають відповідальність за посягання проти здоров'я людини, як більш «зрозумілим» для кваліфікації за визначенням ознак в кримінальному законі. Така конкуренція не сприяє уніфікації правозастосовної практики в запобіганні діянням, передбаченим ст.161 КК, свідчить про недоліки кримінально-правового регулювання, і способом їх розв'язання може бути відхід від такої конкуренції.

Встановлено, що окремі положення ст. 161 КК не відповідають вимогам Закону «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» № 5207-VI від 06.09.2012 р.: в частині встановлення кримінальної відповідальності за «пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян», а також щодо визначення кола потерпілих. Як наслідок приходимо до висновку, про необхідність приведення у відповідність положення ст.161 КК України до спеціального закону.

Пропонується з метою підсилення карального та запобіжного ефекту ст. 161 КК збільшити розміри штрафів за їх вчинення.

Ключові слова: обмеження прав, рівноправність громадян, здоров'я людини, запобігання правопорушень, покарання, мотив кримінального правопорушення.

¹ кандидат юридичних наук, доцент Донецький державний університет внутрішніх справ, ORCID – <https://orcid.org/0000-0002-5358-9758>

² Студент Люблінського Католицького Університету (Республіка Польща) за напрямком «Менеджмент», та Юридичного факультету Національний університет «Запорізька Політехніка», спеціальність «Право» ORCID – <https://orcid.org/0009-0009-2122-0698>

Prevention of criminal offenses under art. 161 of the Criminal code of Ukraine

Annotation. Prevention of criminal offenses under Article 161 of the Criminal Code of Ukraine includes regulatory, organizational and procedural support. The legislative technique used in determining the grounds for liability under Article 161 of the Criminal Code of Ukraine has significant defects, creates collision of criminal law norms, and this reduces its preventive potential. It is established that in most cases, the correct qualification of offenses under Article 161 of the Criminal Code is not achieved due to unclear legislative prescriptions of the grounds for criminal liability. It is stated that the Criminal Code of Ukraine contains norms providing for liability for violent offenses, where such a motive is one of the qualifying elements. In addition, in this way, it was created competition between Part 1 and Part 2 of Article 161 of the Criminal Code of Ukraine with a number of norms providing for liability for offenses against human health, which contain some of the motives specified in Part 1 of Article 161 of the Criminal Code of Ukraine as qualifying features. In practice, preference will be given to the norms providing for liability for offenses against human health as more "understandable" for qualification by the definition of elements in the criminal law. Such competition does not contribute to the unification of law enforcement practice in combating the acts under Article 161 of the Criminal Code, indicates shortcomings in criminal law regulation, and the way to solve them may be to move away from such competition.

It is established that certain provisions of Art. 161 of the Criminal Code do not correspond to the requirements of the Law "On Principles of Prevention and Combating Discrimination in Ukraine" No. 5207-VI of 06.09.2012: in terms of establishing criminal liability for "direct or indirect restriction of rights or establishment of direct or indirect privileges of citizens", as well as determining the circle of victims. As a result, we conclude that it is necessary to bring the rules of Article 161 of the Criminal Code of Ukraine into compliance with a special law.

As a conclusion, we conclude that it is necessary to bring the provisions of Article 161 of the Criminal Code of Ukraine into conformity with a special law.

Key words: limitation of rights, equality of citizens, human health, prevention of offenses, punishment, motive for a criminal offense.

Вступ

Стаття 14 Європейської конвенції з прав людини закріплює, що користування правами та свободами має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою - статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою [1]. Міжнародно-правові приписи щодо забезпечення рівності всіх у своїх правах декларуються в різних нормативних актах: Загальна декларація прав людини 1948 р., Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р., Європейська конвенція з прав людини 1950 р., Конвенція про запобігання злочину геноциду і покарання за нього 1948 р., Декларація про раси та расові забобони 1978 р., Декларація про ліквідацію всіх форм нетерпимості і дискримінації на основі релігії або переконань 1981 р., Конвенція щодо дискримінації в галузі праці і занять 1958 р., Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації по відношенню до жінок 1979 р. Порушення рівності прав людини відбувається в різних сферах буття: в шкільній освіті та через неї, в поліцейській діяльності, у сфері спорту, зайнятості, щодо нелегальних мігрантів, в питаннях гендерної рівності та статевої орієнтації, на релігійному ґрунті, з мотивів національної або регіональної належності особи, релігійних переконань. В Україні 6 вересня 2012 року прийнято Закон «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», яким визначаються принципи антидискримінаційної політики, форми дискримінації та засоби її запобігання [2].

В умовах воєнного стану в Україні конституційні права та свободи людини в певному обсязі обмежені. Відповідно до ст. 64 Конституції України не можуть бути обмежені, крім іншого, рівність конституційних прав та свобод громадян. Тому і в умовах воєнного стану рівноправність громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками має бути гарантована державою шляхом застосування ефективних механізмів запобігання вчинення кримінально протиправних посягань з боку інших осіб, і в процесі здійснення управлінської діяльності. Натомість, соціальне життя в Україні поповнюється випадками сексизму, релігійної нетерпимості, національної та регіональної ворожнечі, а відповідні державні органи далеко не в усіх випадках здатні адекватно відреагувати на такі утиски щодо особи або групи осіб.

Чинне кримінальне законодавство в межах однієї статті (ст. 161) містить склади кримінальних правопорушень, що посягають на рівноправність громадян, з різним переліком захищених ознак. Втім нечіткі нормативні формулювання підстав кримінальної відповідальності за ст. 161 КК України та наявність низки складів загальнокримінальних правопорушень з відповідними кваліфікуючими ознаками, не сприяють уніфікації в процесі кваліфікації протиправних діянь, відповідальність за які передбачена цією статтею. В більшості випадків перевага при кваліфікації віддається більш «зрозумілим» складам кримінальних правопорушень (тілесні ушкодження, побої та мордування, хуліганство ін.) з посиленням на відповідну кваліфікуючу ознаку, або «мова ворожнечі» враховується лише при призначенні покарання з посиленням на п. 3 ч.1 ст. 67 КК.

Стан дослідження. Окремі аспекти обраного для дослідження напряму розглядалися достатньо представницькою кількістю вчених. Так, дослідженням проблемних питань застосування ст. 161 КК України займалися М.І. Хавронюк, Т.Д. Лисько, питань відмежування кримінального правопорушення, передбаченого ст. 161 КК України, від інших кримінальних правопорушень – С.Я. Лихова, О.С. Островський, кваліфікації та аналізу кримінально-правових ознак цього кримінального правопорушення – Д.О. Колодін, В.В. Курафєєв, О.Ю. Березинець, О.Л. Старко, В.М. Панькевич, Т.І. Сухоребра, порівняльно-правового аналізу – І.С. Смірнова, в умовах воєнного стану – О.М. Шармар, дослідження питання «мови ворожнечі» як ознаки порушення рівноправності громадян за ст. 161 КК України – Ю.А. Рябчук, С.Я. Лихова. Водночас, проведені наукові дослідження не вичерпують зазначену проблематику, враховуючи соціально-політичну ситуацію в Україні, прогалини кримінально-правового регулювання підстав відповідальності за вчинення досліджуваного кримінального правопорушення, отже питання пошуку ефективних заходів запобігання кримінальних правопорушень, що підпадають під ознаки ст.161 КК України, залишається актуальним для подальших досліджень.

Метою цієї статті є аналіз кримінально-правового регулювання запобігання кримінальним правопорушенням рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками з мотиву ненависті, виявлення недоліків та перспектив їх удосконалення.

Результати

Стаття 161 КК України встановлює кримінальну відповідальність за чотири самостійні склади кримінальних правопорушень: дії, спрямовані на розпалювання національної, регіональної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності; образа почуттів громадян у зв'язку з їх релігійними переконаннями; пряме чи непряме обмеження прав громадян; встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за певними ознаками.

Для розуміння тенденцій у протидії правопорушенням, відповідальність за які передбачена ст.161 КК України, слід звернутися до статистичних даних. В першу чергу слід звернути увагу на співвідношення кількості порушених кримінальних проваджень з кількістю винесених вироків за цією статтею. Так, на презентації дослідження «Практика розслідування в Україні злочинів, вчинених з мотивів нетерпимості» зазначено, що з 01.01.2015 р. до 30.06.2020 р. було відкрито 597 кримінальних проваджень за порушення ст.161 КК, з них було закрито – 372 справи, направлено до суду – 21, є результат судового розгляду – 15 [3] (це означає, що лише 3,5 % порушених кримінальних проваджень за ст.161 КК отримали остаточну кримінально-правову оцінку). Звернення до судових статистичних даних за період 2020-2023 роки дає розуміння стану ефективності застосування ст.161 КК при засудженні конкретних осіб [4]: у 2020 р. з 8 судових вироків тільки 4 особи було реально засуджено (і один виправданій), при цьому двом особам призначено покарання у вигляді штрафу, і двох звільнено від покарання з випробуванням; в 2021 році – з 5 винесених вироків тільки один засуджений (призначено штраф), 1 виправданій; в 2022 році – з 14 вироків - 12 засуджених (з них трьом призначено штраф, дев'ятьох звільнено від покарання з випробуванням); в 2023 році – з 17 вироків 15 засуджених (з них: двох засуджено до реального позбавлення волі строком до 3 років, 7 осіб призначено штраф, ще 7 – звільнено від покарання з випробуванням, за ч. 2 ст.161 КК двох осіб позбавлено права обіймати певні посади).

Наведені дані свідчать про низький запобіжний потенціал норми, передбаченої ст.161 КК: кількість зареєстрованих кримінальних проваджень за ст.161 КК значною мірою перевищує кількість справ, спрямованих до суду та винесених обвинувальних вироків (колектив адвокатів вказали, що причиною невеликої кількості обвинувальних актів може бути як недосконалість законодавства, так і нестача знань в учасників досудового розслідування [5, с.31]); в переважній більшості випадків суди застосовують ст. 75 КК України та звільняють засуджених (за ч.1 або ч. 2 ст.161 КК) від призначеного покарання (41% засуджених) або ж призначають покарання у вигляді штрафу (25% засуджених). До цього слід додати практику укладання угод про визнання винуватості у таких справах, що в сукупності з застосуванням покарання у вигляді штрафу або ст.75 КК України, призводить до нівелювання ступеню небезпечності діяння, відповідальність за яке передбачена ст.161 КК України, та створює уявлення його безкарності. Це негативно впливає на потенціал загального запобігання встановленої кримінально-правової заборони.

Вищенаведені дані дають уявлення тільки щодо застосування ст. 161 КК України, і це не відображає повною мірою кількості кримінальних посягань, що порушують рівноправність громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками. Окремі норми КК України передбачають відповідальність за вчинення насильницьких дій, де такий мотив виступає однією з кваліфікуючих ознак: з розпалюванням національної чи релігійної ворожнечі (ч. 2 ст.110 КК); ст.442 КК; з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості (п. 14 ч.2 ст.115, ч. 2 ст.121, ч. 2 ст.122, ч. 2 ст.126, ч. 2 ст.127, ч. 2 ст.129 КК); вчинення кримінального правопорушення на ґрунті расової, національної, релігійної ворожнечі чи розбрату або на ґрунті статевої приналежності (п. 3 ч. 1 ст.67 КК).

Порівняння змісту вищенаведених норм та ст.161 КК свідчить про використання в межах одного галузевого закону різних термінологічних зворотів: «... ворожнечі», «... нетерпимості», «... ворожнечі чи розбрату», «... ворожнечі та ненависті», що не відповідає позиції ЕСПЛ (закон має бути чітким, зрозумілим та передбачуваним в процесі застосування), правилам законодавчої техніки. На цьому зауважують В.М. Панькевич та Т.І. Сухребра, і пропонують орієнтуватися на терміни, які вживаються у міжнародних нормативно-правових актах, що регулюють сферу забезпечення рівноправності та

толерантності [6]. Така пропозиція є слушною, але основні міжнародні акти щодо прав людини теж оперують різною термінологією: Міжнародний пакт про громадянські та політичні права – «гарантувати ... захист від дискримінації» (ст.26), Загальна декларація прав людини – «не повинно проводитися ніякого розрізнення...» (ст.2), «терпимості..» (ст.26), Європейська конвенція з прав людини «... без дискримінації за будь-якою ознакою» (ст.14). Виходячи з такого, доцільно узгоджувати положення КК України з нормами спеціального законодавства.

Введення мотиву расової, національної чи релігійної нетерпимості в окремих складах кримінальних правопорушень в якості кваліфікуючих ознак, передбачених ч. 2 ст.110 КК України (тут – національної або релігійної ворожнечі), п. 14 ч.2 ст.115, ч. 2 ст.121, ч. 2 ст.122, ч. 2 ст.126, ч. 2 ст.127, ч. 2 ст.129 КК України, обумовлено необхідністю виконання обов'язків за міжнародними договорами, та уникнення в процесі їх кваліфікації сукупності. Однак позитивний посыл знайшов не зовсім вдалу реалізацію: вказані вище норми передбачають кваліфіковані посягання на життя та здоров'я людини, обумовлені нерівноправністю громадян із закритим переліком мотивів нетерпимості; як наслідок, вбивство, вчинене з мотивів нетерпимості до статевої орієнтації потерпілого, вже не може бути кваліфіковано за п. 14 ст. 115 КК України, та за відсутності інших кваліфікуючих ознак підлягатиме кваліфікації як просте умисне вбивство. На противагу цьому, чинна редакція ст.161 КК України містить ширший перелік мотивів порушення рівноправності громадян, який до того ж є відкритим. Це дозволяє правоохоронним органам і суду в процесі кваліфікації діяння за ст.161 КК України тлумачити їх ширше, ніж передбачено законом. Що дає можливість забезпечення захисту порушених прав більшості людей [7]. Та на думку правозастосувачів, доцільно додати до поіменованого переліку ознак ті, які є усталеними в правозахисній практиці, наприклад, сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність, що може полегшити визначення складу кримінального правопорушення за цією статтею, при цьому залишаючи цей перелік відкритим [5, с. 31].

Крім того, в такий спосіб створена конкуренція ч.1 та ч.2 ст.161 КК України з низкою норм, що передбачають відповідальність за посягання проти здоров'я людини, які містять частину з вказаних в ч.1 ст.161 КК України мотивів в якості кваліфікуючих ознак. Слушно зауважує М.І. Хавронюк, умисні дії, спрямовані на розпалювання регіональної ворожнечі та ненависті, поєднані із умисним заподіянням побоїв, легкого чи середньої тяжкості тілесного ушкодження, погрозою вбивством, охоплюються ч. 2 ст.161 КК, а поєднані із умисним заподіянням кваліфікованого складу середньої тяжкості тілесного ушкодження або тяжкого тілесного ушкодження, охоплюються ч.3 ст.161 КК [8]. В окремих випадках така конкуренція не є рівнозначною в частині караності діяння: наприклад, побої, кваліфіковані за ч.2 ст.161 КК максимально можуть бути покаранні позбавленням волі на строк від 2 до 5 років, а побої з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості за ч.2 ст.126 КК – позбавленням волі на строк до 5 років. З одного боку, максимальна межа позбавлення волі в обох випадках є однаковою, але мінімальна межа позбавлення волі за ч.2 ст.161 КК є вищою, що має свідчити про більший ступінь небезпечності діяння, передбаченого саме ч.2 ст.161 КК. Але на практиці перевага віддаватиметься ч.2 ст.126 КК України, як більш «зрозумілій» для кваліфікації за визначенням ознак в кримінальному законі. Така конкуренція не сприяє уніфікації правозастосовної практики в протидії діянням, передбаченим ст.161 КК, та заподіяння шкоди здоров'ю людині з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, і свідчить про недоліки кримінально-правового регулювання, і способом їх розв'язання може бути відхід від такої конкуренції.

Національні правоохоронні та судові органи ігнорують мотиви вчинення кримінальних правопорушень, та застосовують «зручні та зрозумілі» норми КК, свідченням чого є рішення ЄСПЛ від 12.11.2020 року у справі «Корнілова проти

України»» [9]. В ньому зазначається, що заявницю вдарив чоловік, якого вона намагалася запросити на зібрання Свідків Єгови, який в кінцевому підсумку був визнаний винним у заподіянні легких тілесних ушкоджень. Заявниця скаржилася, що органи державної влади недостатньо врахували стверджуваний мотив релігійного упередження, який став підґрунтям для насильства. ЕСПЛ визнав, що було порушено ст.14 Конвенції, та державні органи України не дотрималися свого обов'язку викриття будь-якого релігійного мотиву у діях обвинуваченого та встановлення, чи відігравали релігійні упередження роль у цих подіях.

Доречно зауважити, що прояви релігійної нетерпимості часто супроводжують вчинення таких кримінальних правопорушень, як пошкодження релігійних споруд чи культових будинків (ст.178 КК), незаконне утримування, осквернення або знищення релігійних святинь (ст.179 КК), перешкоджання здійсненню релігійного обряду (ст.180), посягання на здоров'я людей під приводом проповідування релігійних віровчень чи виконання релігійних обрядів (ст.181 КК); або мотиви расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та інші ознаки при вчиненні такі діянь як: грубе порушення законодавства про працю (ст. 172 КК), грубе порушення угоди про працю (ст. 173 КК), порушення права на отримання освіти (ст. 183 КК). Цілком виправдано в таких випадках вчинені діяння за таких умов кваліфікувати за сукупністю зі ст. 161 КК України. Втім практика в переважній більшості мотив вчинення враховує не в процес кваліфікації, а при призначенні покарання – п. 3 ч.1 ст. 67 КК. Це не сприяє адекватному реагуванню та запобіганню порушенням рівноправності громадян, оскільки призначення покарання з урахуванням мотиву як обставини, що обтяжує покарання, не дозволяє об'єктивно оцінити ступінь небезпечності вчиненого особою діяння. Тому піддається сумніву доцільність збереження такої обставини, яка обтяжує покарання, що передбачена п. 3 ч.1 ст.67 КК України, враховуючи сам факт існування складу кримінального правопорушення, передбаченого ст.161 КК України.

Слушну думку щодо недоцільності кримінально-правового регулювання образи почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями, що передбачено як форму вчинення діяння, передбаченого ст. 161 КК України, висловила Т.Д. Лисько [10]. Обґрунтовуючи свою позицію тим, що конфесійні норми не є частиною законодавства і правової системи України, тому оцінка образи почуттів громадянина у зв'язку з релігійними переконаннями знаходяться в сфері суб'єктивної оцінки і сприйняття, Т.Д. Лисько приходить до висновку, що така ситуація суперечить принципу справедливості та законності, а отже не може бути об'єктом кримінально-правової охорони. Слід додати, якщо ми виходимо з того, що образа почуттів громадян у зв'язку з їх релігійними переконаннями полягає у скривдженні, приниженні гідності представників окремих релігійних конфесій, груп тощо, глумління над місцями богослужінь чи релігійних зібрань, місцями паломництва, що цінуються в певній релігії, в такому випадку вчинене слід кваліфікувати за однією зі статей, передбачених ст.ст.178-180 КК України, оскільки останні норми передбачають спеціальні склади правопорушень по відношенню до ст. 161 КК України.

Доцільно також звернути увагу на невідповідність положень ст. 161 КК Закону «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» № 5207-VI від 06.09.2012 р. Так, сумнівним є запобіжний вплив ст. 161 КК України в частині встановлення кримінальної відповідальності за «пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян» за визначеними в цьому законі ознаками. Це положення не відповідає приписам Закону № 5207-VI, і фактично встановлює відповідальність за всі форми прямих чи непрямих обмежень, навіть таких, що передбачені законом. Так, пункти 2, 3, 6 ч. 1 ст. 1 Закону № 5207-VI дають визначення дискримінації, непрямой та прямої дискримінації. При цьому в усіх трьох випадках зауважується, що не є дискримінацією обмеження певних прав та свобод особи або групи

осіб, або створення для них менш сприятливих умов, у випадках, «коли їх реалізація чи застосування має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними» [2]. Чинна редакція ст. 161 КК в цій частині фактично дозволяє притягти до відповідальності осіб, які в передбаченому законом порядку застосували обмеження щодо політичної діяльності певних категорій осіб, державної служби для осіб, які не володіють українською мовою, та ін. Тому в цій частині ст. 161 КК має бути приведена у відповідність до термінології спеціального закону, і доцільно при конструюванні складу правопорушення оперувати терміном «дискримінація».

Положення ст.161 КК України не відповідає приписам Закону № 5207-VI і в частині визначення кола потерпілих. Так, в ст. 161 КК України в якості потерпілих від усіх форм вчинення цього діяння визначається «громадянин». Виходить, що вчинення таких же дій щодо іноземців або осіб без громадянства не є кримінальним правопорушенням. Стаття 1 Закону України № 5207-VI визначає потерпілих від дискримінації як «особа та/або група осіб», і в такий спосіб охоплює всіх осіб, незалежно від їх громадянства, його наявності. Специфіка цього кримінального правопорушення полягає в тому, що потерпілим від нього може бути будь-яка особа або група осіб, і, наприклад, коли йдеться про обмеження прав та свобод з мотивів расової або релігійної приналежності, через колір шкіри, етнічне походження, то в більшості випадків посягання буде спрямоване проти іноземців або осіб без громадянства. Отже в цьому аспекті положення ст.161 КК України, також має бути приведені у відповідність до спеціального закону.

Досліджуючи запобіжний вплив притягнення осіб до кримінальної відповідальності за ст. 161 КК України, слід окремо зупинитися на покаранні, що визначається санкцією статті. Зміст ч.ч.1 та 2 ст. 161 КК показує, що закон відносить ці діяння до нетяжких злочинів, а ч. 3 – до тяжкого злочину. В цьому аспекті відмічається невідповідність визначеного в законі розміру штрафу як виду покарання, передбаченого ч.ч.1 та 2 ст. 161 КК, ступеню небезпечності діяння (в судовій практиці його застосування є розповсюдженою практикою). Враховуючи приписи ч.ч.2 та 4 ст. 12 КК України, та той факт, що законодавцем діяння, передбачені ч.ч. 1 та 2 ст. 161 КК, визнаються нетяжким злочинами, з метою підсилення карального та запобіжного ефекту цих норм та дійсного відображення ступеню їх небезпечності, необхідно збільшити розміри штрафів за їх вчинення: за ч. 1 ст. 161 КК перебачити штраф в розмірі від 1 до 5 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, за ч. 2 ст. 161 КК – до 10 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Крім того, як показав аналіз судової практики, майже всі випадки засудження особи до покарання у вигляді позбавлення або обмеження волі супроводжуються звільненням особи від його відбування на підставі ст.75 КК України. Зрозуміло, що правових обмежень за для такої практики не передбачено, однак надмірне застосування ст. 75 КК у випадках засудження особи за ч. 2 ст. 161 КК значно знижує запобіжний вплив кримінально-правової норми, враховуючи ще і той факт, що світоглядні позиції людини щодо рівноправності людей в більшості випадків вкрай складно змінити без реального примусу та правообмежень.

Висновки

Проведене дослідження показало, що запобігання вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 161 КК України, включає в себе нормативне та процедурне його забезпечення. І законодавча техніка, застосована при формулюванні підстав кримінальної відповідальності за ст. 161 КК України, має суттєві недоліки, створює конкуренцію, тому запобігання таким небезпечним проявам носить умовний характер. Нечіткі нормативні приписи підстав кримінальної відповідальності за ст. 161 КК України не дозволяють здійснювати правильну кваліфікацію протиправних діянь, відповідальність за які передбачена цією статтею, і подекуди взагалі ігнорується мотив їх вчинення. Проведений аналіз норм, які передбачають відповідальність за вчинення

насильницьких дій, де такий мотив виступає однією з кваліфікуючих ознак, та ст.161 КК свідчить про використання в межах одного галузевого закону різних термінологічних зворотів, які слід узгоджувати з нормами спеціального законодавства. Крім того, в такий спосіб створена конкуренція ч.1 та ч.2 ст.161 КК України з низкою норм, що передбачають відповідальність за посягання проти здоров'я людини. На практиці перевага віддається більш «зрозумілій» для кваліфікації нормі за визначенням ознак складу в кримінальному законі. Така конкуренція не сприяє уніфікації правозастосовної практики в протидії діянням, передбаченим ст.161 КК та заподіянню шкоди здоров'ю людині, і способом її розв'язання може бути відхід від такої конкуренції. Піддається сумніву доцільність збереження такої обставини, яка обтяжує покарання, що передбачена п. 3 ч.1 ст.67 КК України, враховуючи сам факт існування ст.161 КК України. Не відповідає Закону «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» № 5207-VI від 06.09.2012 р. положення ст. 161 КК України в частині встановлення кримінальної відповідальності за «пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян», та в частині визначення кола потерпілих. Тож в цьому аспекті положення ст.161 КК України, має також бути приведені у відповідність до спеціального закону.

Враховуючи приписи ч.ч.2 та 4 ст. 12 КК України, та той факт, що законодавцем діяння, передбачені ч.ч. 1 та 2 ст. 161 КК, визнаються нетяжким злочинами, з метою підсилення карального та запобіжного ефекту цих норм та дійсного відображення ступеню їх небезпечності, необхідно збільшити розміри штрафів за їх вчинення.

Список використаних джерел

1. Європейська конвенція з прав людини. Від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 6 вересня 2012 року № 5207-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>
3. Українська фундація правової допомоги: За п'ять років із 597 справ з ознаками злочинів, вчинених з мотивів нетерпимості, до суду дійшло лише 4%. URL: <https://ulaf.org.ua/zlochyni-z-motiviv-neterpimosti/>
4. Судова статистика за даними Судової влади України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/
5. Звіт за результатами дослідження: Практика розслідування в Україні злочинів, вчинених з мотивів нетерпимості. Колектив авторів. За заг. ред. Р. Мартиновського. Київ, 2021. 130 с.
6. Панькевич В.М., Сухоребра Т.І. До питання кримінальної відповідальності за правопорушення, вчинені з мотиву ненависті. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2022. С. 321-325. <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/09/58.pdf>
7. Смірнова І.С. Кримінальна відповідальність за порушення рівноправності громадян, перелік «захищених ознак», за яких настає відповідальність (порівняльний аспект). Південноукраїнський правничий часопис. 2022. №4. Ч.3. С.48-53. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/4/part_3/9.pdf
8. Хавронюк М. Порушення рівноправності громадян залежно від регіональної належності: кримінальна відповідальність. 28.04.2022. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/porushennya-rivnopravnosti-gromadyan-zalezchno-vid-regionalnoyi-nalezhnosti-kryminalna-vidpovidalnist/>
9. Рішення ЄСПЛ від 12.11.2020 року у справі «Корнілова проти України» (CASE OF KORNILOVA v. UKRAINE) (Заява № 47283/14). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-207638%22%5D%7D>

10. Лисько Т.Д. Порушення рівноправності громадян залежно від їх релігійних переконань: окремі проблеми кримінально-правового регулювання. Право та державне управління. 2022 р. № 3. DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2022.3.16>. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/3_2022/16.pdf
11. Лихова С.Я. Злочини у сфері реалізації громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина (розділ V Особливої частини КК України): Монографія. К.: ВПЦ "Київський університет", 2006. 573 с.
12. Шармар О.Р. Особливості кримінальної відповідальності за порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності, статі та за іншими ознаками в умовах воєнного стану. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2023. № 58. С. 323-329.
13. Case of Ivanova v. Bulgaria, 52435/99, Council of Europe: European Court of Human Rights, 12 April 2006. URL: <https://www.refworld.org/jurisprudence/caselaw/echr/2006/en/41659>
14. Case of Zagubnia and Tabachkova v. Ukraine (Application № 60977/14): European Court of Human Rights. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f74#Text.